Centraal Planbureau

CPB Notitie

Centraal Planbureau
Van Stolkweg 14
Postbus 80510
2508 GM Den Haag
T (070)3383 380
I www.cpb.nl

Contactpersoon
M.H.C. Lever, J.P.M. Bonenkamp

Aan: Ministerie van Financiën

Datum: 1 februari 2013
Betreft: Generatie-effecten versobering pensioenopbouw

1 Inleiding

Het ministerie van Financiën heeft, mede op verzoek van de Tweede Kamer, het CPB gevraagd om de generatie-effecten van de versobering van de pensioenopbouw te bepalen en aan te geven welke pensioenopbouw de verschillende generaties kunnen en konden opbouwen.[1] De pensioenopbouw zal naar verwachting versoberd worden vanwege de beperking van de fiscale aftrekbaarheid van pensioenpremies in het Regeerakkoord. Deze notitie bevat de gevraagde analyse van de effecten van deze maatregel op de bruto inkomens.

De opbouw van de notitie is als volgt: paragraaf 2 beschrijft de maatregel uit het Regeerakkoord en licht toe hoe deze maatregel door het CPB verwerkt is in deze notitie. Paragraaf 3 presenteert de generatie-effecten en paragraaf 4 gaat in op het pensioenresultaat voor verschillende generaties.

2 Versobering Witteveenkader

In het Regeerakkoord is afgesproken om het Witteveenkader, dat de fiscale aftrekbaarheid van pensioenpremies begrenst, te beperken. De maximale fiscaal gefacilieerde jaarlijkse opbouw daalt van 2,15% naar 1,75% bij middelloonregelingen en van 1,90 naar 1,55% bij eindloonregelingen. Deze maatregel komt bovenop de eerdere verlaging van de maximale jaarlijkse opbouw met 0,1%-punt in het Lenteakkoord. Afgezien van de effecten van tussentijdse aanpassingen van de pensioenrichtleeftijd, resulteert na 40 jaar werken dan een pensioen in de orde van 70% middelloon of 62% eindloon. Daarnaast is afgesproken om de fiscale

[1] Motie Van Haersma Buma, Tweede Kamer, kamerstuk 33410-69, 13 december 2012.

begunstiging van pensioensparen af te toppen boven honderdduizend euro. Zonder weglek impliceren beide maatregelen gezamenlijk een verlaging van de pensioenopbouw en van de kostendekkende premie met 22%.

Het CPB heeft eerder ingeschat dat door deze maatregelen de feitelijke pensioenpremie ongeveer 15% lager uitvalt dan in een scenario van ongewijzigd beleid.[2] De resterende premieruimte wordt naar verwachting aangewend voor het verhogen van de indexatieambitie (bijvoorbeeld meer loonindexatie), het verminderen van de kans op onvolledige indexatie of korten (bijvoorbeeld door minder risicovol beleggen) of het verhogen van het nabestaandenpensioen. De gemiddelde pensioenpremie die fondsen op dit moment hanteren, is aan de lage kant om, bij de huidge rentestand en de huidige jaarlijkse opbouw van rechten, de indexatieambitie volledig en met een hoge mate van zekerheid waar te maken.

3 Generatie-effecten

De generatie-effecten zijn berekend met behulp van het stochastische ALM-model dat eerder door het CPB gebruikt is voor de bepaling van de generatie-effecten van het Pensioenakkoord en het Septemberpakket.[3] Teneinde een beeld te krijgen van de robuustheid van de resultaten gebruiken we economische scenario's van APG, gebaseerd op de marktdata van 30 juni 2012, en scenario's die gebaseerd zijn op een model van Koijen, Nijman en Werker (2010), hierna KNW-model. Dit model is niet gebaseerd op de marktprijzen van een recente datum, maar op data voor enkele decennia.[4] De renteniveaus in de KNW-set zijn hierdoor overwegend hoger dan die in de APG-set.

Het uitgangspunt bij de berekeningen is het huidige nominale pensioencontract.[5] Voor dit contract hanteren we de volgende veronderstellingen:

- Deelnemers betreden op hun 25ste het pensioenfonds en werken in voltijd door tot aan de AOW-leeftijd (die gekoppeld is aan de levensverwachting). Niemand

[2] Analyse economische effecten financieel kader Regeerakkoord, CPB Notitie, 29 oktober 2012, www.cpb.nl.

[3] Zie Generatie-effecten Pensioenakkoord, CPB Notitie, 30 mei 2012 en Aanpassing toezicht pensioenfondsen (septemberpakket), CPB Notitie, 24 september 2012, www.cpb.nl.

[4] Voor de details van de kalibratie van het KNW model op Nederlandse data, zie: N. Draper (2012), A financial market model for the US and the Netherlands, CPB achtergronddocument.

[5] We hebben de generatie-effecten van de maategel ook berekend voor het nieuwe reële pensioencontract. De resultaten zijn kwalitatief vergelijkbaar met die voor het huidige nominale contract (zie figuur 3.1 en 3.2).

wordt ouder dan 99 jaar. De ontwikkeling van de levensverwachting volgt de meest recente bevolkingsprognose van het CBS van december 2012.
- De pensioenrichtleeftijd gaat in 2014 naar 67 jaar en wordt daarna gekoppeld aan de levensverwachting.
- De pensioenpremies komen ruwweg overeen met de kostprijs van een reëel voorwaardelijk pensioen bij de betreffende renteniveaus en levensverwachtingen. In de uitgangssituatie is de pensioenpremie in de economische scenario's van APG gelijk aan 25% en in die van KNW 16%.
- De franchise bedraagt 13,6 duizend euro. Dit bedrag is gelijk aan 10/7 van de AOW van een gehuwde dat op 9,5 duizend euro is gesteld (2014).
- Het pensioenfonds belegt voor de helft in aandelen en voor de andere helft in vastrentende activa. Het renterisico wordt voor 40% afgedekt.
- Boven een nominale dekkingsgraad van 130% wordt volledig geïndexeerd, onder de 110% wordt niet geïndexeerd (conform de additionele eis uit het septemberpakket) en tussen beide grenzen geldt een lineaire indexatiestaffel.
- De indexatie van aanspraken en uitkeringen is voor 50% gekoppeld aan looninflatie en voor 50% aan prijsinflatie. Lonen en prijzen zijn stochastisch.
- De gecumuleerde indexatieachterstand uit het verleden (vóór 2014) bedraagt 10% en de initiële nominale dekkingsgraad in 2014 is gesteld op 105%. De herstelplannen voor veel pensioenfondsen eindigen op 1 januari 2014, zodat hun dekkingsgraad dan minimaal 105% moet bedragen.

De versobering van de pensioenopbouw met 15% is ingevuld als een verlaging van de jaarlijkse opbouw van 2,05% naar 1,75% middelloon. Deze 2,05% correspondeert met de gemiddelde jaarlijkse opbouw van rechten in middelloonregelingen in 2012, zo blijkt uit een analyse van gegevens van DNB over pensioenregelingen. Hierbij zijn de opbouwpercentages van de individuele pensioenregelingen, die een hogere of lagere franchise hanteren dan de standaardwaarde van 10/7 van de AOW van een gehuwde of samenwonende, eerst herrekend naar een opbouw bij de standaard franchise. De invulling van de versobering komt niet precies overeen met de vormgeving van de maatregel uit het regeerakkoord. De pensioenregeling in het model is namelijk wat eenvoudiger dan die in de werkelijkheid. In het model wordt gerekend met representatieve individuen voor de verschillende generaties, waardoor er geen onderscheid is tussen personen met inkomens onder en boven 100 duizend euro. De gerapporteerde generatie-effecten kunnen opgevat worden als gemiddelde voor de betreffende generaties.

We berekenen de generatie-effecten van de versobering van het Witteveenkader onder twee scenario's:

- In het eerste scenario daalt de pensioenpremie in 2015 direct in lijn met de verlaagde pensioenopbouw;

- In het tweede scenario blijft de pensioenpremie constant over de gehele simulatieperiode, terwijl de pensioenopbouw met 15% afneemt. De betaalde premie wordt mede aangewend voor extra indexatie van bestaande rechten.

Netto profijt

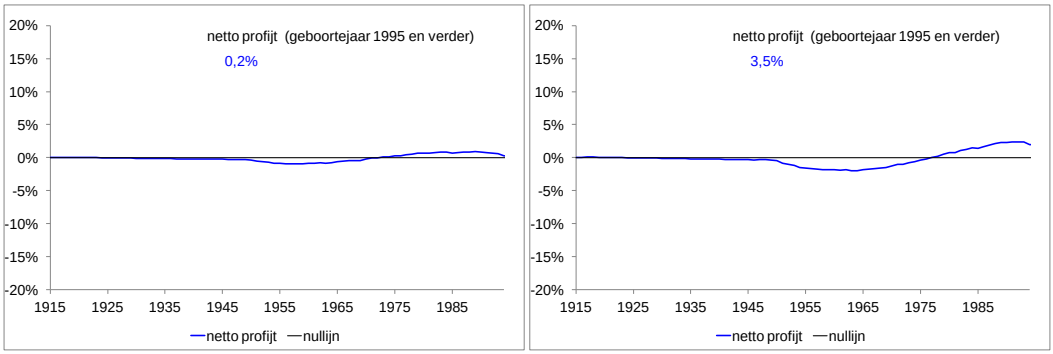
De generatie-effecten zijn bepaald aan de hand van het netto profijt in marktwaarde per geboortejaar. Het netto profijt representeert de waarde van verschillen in toekomstige pensioenpremies en -uitkeringen, in dit geval ten gevolge van een verlaging van de pensioenopbouw. We zouden het netto profijt kunnen uitdrukken in het totale bedrag dat een bepaalde generatie erop vooruit of achteruit gaat. De som hiervan is per definitie gelijk aan nul. Het pensioenfonds is immers een zero-sum game in marktwaarde: de winst van de één is het verlies van de ander. In deze notitie rapporteren we het netto profijt echter per individu, gedeeld door de totale waarde van het pensioen. Op deze manier kan het netto profijt worden geïnterpreteerd als een consumptie-effect. Een netto profijt van x% van een bepaalde generatie impliceert dan dat de totale pensioenuitkering x% meer waard wordt. In het geval er premieverschillen zijn tussen contractinvullingen, dan komt daar ook de waarde van eventuele premiekortingen bij. Door te veronderstellen dat deelnemers deze premiekortingen opsparen en pas consumeren tijdens pensionering, blijft het netto profijt interpreteerbaar als de verandering van de waarde van consumptie in de pensioenperiode. Na afloop van de simulatieperiode wordt het overgebleven fondsvermogen verdeeld naar rato van de waarde van opgebouwde aanspraken van de overgebleven deelnemers. Het netto profijt van toekomstige deelnemers wordt samengevat door één getal (een gewogen gemiddelde van alle toekomstige deelnemers).

Generatie-effecten bij directe premieverlaging

Bij directe actuariële aanpassing van de pensioenpremie zijn de generatie-effecten beperkt, doordat de daling van de premie en van de latere pensioenuitkeringen elkaar min of meer compenseren, zie figuur 3.1. Op de horizontale as van deze figuur staat het geboortejaar van een cohort en op de verticale as het netto profijt (de waardeoverdracht) als percentage van het totale aanvullend pensioen. Voor de gepensioneerden is er een effect van nul, de oudere werkende generaties verliezen iets en de jongere werkende generaties gaan er licht op vooruit. De cijfers bovenin de figuren representeren het gewogen gemiddelde van het netto profijt van alle toekomstige generaties, wederom uitgedrukt als percentage van het pensioen: bij directe premieverlaging gaan ook zij er licht op vooruit. De verlaagde pensioenopbouw (gecombineerd met de lagere premie) betekent dat oudere werkenden minder profiteren van de voor hen gunstige overdrachten uit hoofde van de doorsneesystematiek. Bij de doorsneesystematiek betalen ouderen en jongeren dezelfde procentuele premie voor een vergelijkbare opbouw van rechten, hoewel de beleggingsopbrengsten naar verwachting verschillen naar gelang de tijdshorizon. Voor jongere generaties geldt het omgekeerde: zij hoeven in absolute zin minder pensioenpremie af te dragen aan de oudere generaties.

Het patroon van de generatie-effecten is voor de APG-scenarioset en de KNW-scenarioset vergelijkbaar. De omvang van de herverdeling is in de KNW-scenarioset wat groter, omdat deze set overwegend hogere renteniveaus bevat. Intergenerationele overdrachten uit hoofde van de doorsneesystematiek zijn groter bij hogere renteniveaus omdat de tijdswaarde van geld dan een belangrijkere rol speelt.

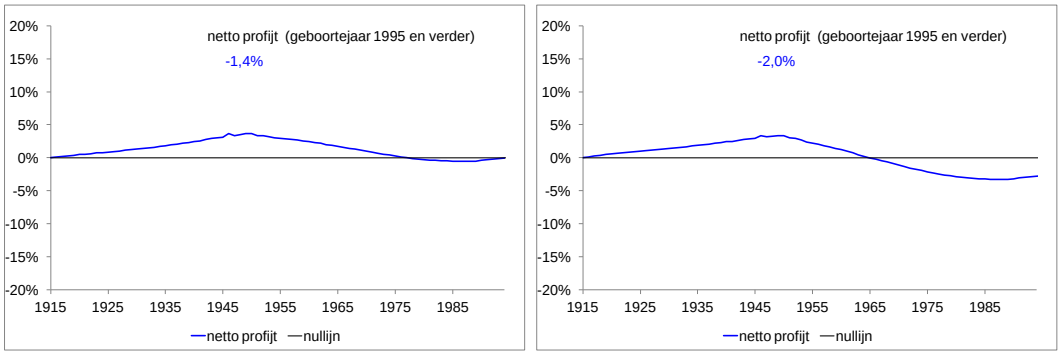
Figuur 3.1 Generatie-effecten bij directe aanpassing premie voor de APG-scenarioset (links) en de KNW-scenarioset (rechts)

Generatie-effecten bij constante premie

De generatie-effecten bij een constante premie, die aangewend wordt voor extra indexatie van bestaande rechten, zijn forser en laten een omgekeerd beeld zien (zie figuur 3.2). Het constant houden van de premie is in het voordeel van de oudere generaties, omdat zij profiteren van de extra indexatie die de vrijgevallen premieruimte mogelijk maakt. Deze winst gaat ten koste van de jongere en toekomstige generaties, omdat de generatie-effecten van alle generaties bij elkaar opgeteld per definitie gelijk moeten zijn aan nul (zero-sum game).

Figuur 3.2 Generatie-effecten bij constante premie voor de APG-scenario set (links) en de KNW-scenario set (rechts)

4 Effect op pensioenresultaat

Determinanten van het pensioenresultaat

Het te bereiken pensioen wordt gemeten als de totale bruto pensioenuitkering (AOW en aanvullend pensioen) ten opzichte van het laatstverdiende of van het gemiddelde brutoloon. Dit verhoudingsgetal noemen we de vervangingsratio (replacement rate). In een pensioenregeling met een jaarlijkse opbouw van 1,75% resulteert na een loopbaan van 40 jaar bij volledige indexatie ruwweg een pensioen ter hoogte van 70% van het gemiddelde loon. De te behalen vervangingsratio is niet alleen afhankelijk van het opbouwpercentage, maar ook van het aantal jaren pensioenopbouw, de deeltijdfactor en de franchise. Ook de verhoging van de pensioenrichtleeftijd speelt een rol.

Bij de bepaling van het te behalen pensioenresultaat wordt dikwijls gerekend met een loopbaan van 40 jaar. In werkelijkheid zijn er grote verschillen tussen individuen in het aantal gewerkte jaren. De verhoging van de AOW- en pensioenrichtleeftijd biedt ruimte om gedurende meer jaren pensioen op te bouwen. Ook de verlaging van de toetredingsleeftijd draagt hieraan bij. Sinds de Pensioenwet van 2007 bedraagt de toetredingsleeftijd maximaal 21 jaar. Bij veel fondsen is toetreding vanaf 18 jaar of zelfs eerder mogelijk, maar de opbouw op die leeftijd is gemiddeld beperkt aangezien het inkomen veelal niet of weinig hoger is dan de franchise. In 1998 lag de gemiddelde toetredingsleeftijd rond 24 jaar, volgens een studie van de PVK.[6] Twee jaar meer pensioenopbouw verhoogt de vervangingsratio met zo'n 3,5%-punt.

Gezien de opwaartse trend in de levensverwachting en de koppeling van de pensioenrichtleeftijd hieraan zal een groot deel van de pensioenopbouw veelal gebaseerd zijn op een lagere pensioenrichtleeftijd dan bij uittreding. Hier staat tegenover dat de pensioenopbouw tegen het eind van de loopbaan mogelijk gebaseerd is op een pensioenrichtleeftijd die hoger is dan de AOW-leeftijd, vanwege verschillen in de regels voor de aanpassing hiervan. De pensioenrichtleeftijd wordt gekoppeld aan de prognose voor de resterende levensverwachting over tien jaar, de AOW-leeftijd aan de actuele resterende levensverwachting; de verhoging van de pensioenrichtleeftijd gaat in stappen van hele jaren, die van de AOW-leeftijd (boven 67 jaar) in kwartalen. Per saldo zal het effect van de actuariële herrekening naar de AOW-leeftijd veelal een positief effect hebben op de vervangingsratio.

Deeltijders bouwen een relatief hoog pensioen op, doordat voor hen gerekend wordt met een aangepaste franchise. Bij wijze van voorbeeld bepalen we de vervangingsratio voor een werknemer met een halve baan en een inkomen van

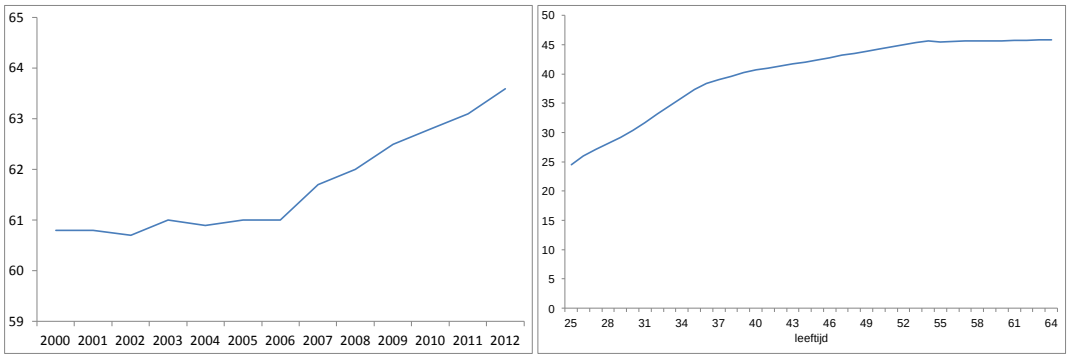
[6] Pensioen- & Verzekeringskamer, 1999, De pensioenmeetwijzer, PVK Studies 17, PVK, Apeldoorn, www.dnb.nl.

16.000 euro per jaar. Stel dat de franchise bij voltijd gelijk is aan 12.000 euro per jaar. Voor deze deeltijder geldt een franchise van 6000 euro per jaar en een pensioengrondslag van 10.000 euro (16.000-6000). Na 40 jaar werken resulteert dan een aanvullend pensioen van ruwweg 7000 euro per jaar (70% over 10.000 euro). In combinatie met de AOW van ruwweg 9000 euro is de vervangingsratio voor deze deeltijder gelijk aan 100%.

Effect versobering Witteveenkader op vervangingsratio

De versobering van de pensioenopbouw door de beperking van het Witteveenkader illustreren we aan de hand van de vervangingsratio's voor enkele gestileerde loopbanen. Bij de bepaling van de vervangingsratio is verondersteld dat een individu volledig werkt vanaf 25 jaar tot aan de AOW-leeftijd. De meeste mensen beginnen al eerder met werken, maar missen tussentijds opbouw wegens werkloosheid, studie, zorgtaken, vervroegde uittreding e.d. De gekozen aanvangsleeftijd biedt enige compensatie voor het negeren van deze onderbrekingen. De gemiddelde uittreedleeftijd is, mede door de versobering van VUT en prepensioen, gestegen van 61 jaar in 2006 naar 63,6 in 2012 (zie figuur 4.1 links). De verwachting is dat deze trend doorzet.

Figuur 4.1 Gemiddelde uittreedleeftijd (links); loonprofiel in duizenden euro's (rechts)

We presenteren vervangingsratio's van een 25-jarig individu voor verschillende inkomensniveaus, huishoudsituaties en loonprofielen (zie tabel 4.1). Uitgaande van de meest recente bevolkingsprognose van het CBS (2012), zal deze persoon pas vanaf 71-jarige leeftijd een AOW-uitkering krijgen. Aangezien de uitkomsten onzeker zijn, rapporteren we een bandbreedte. De basissituatie betreft een loonprofiel met een gemiddelde van 40 duizend euro bruto. Vanwege carrièresprongen zit een jonge deelnemer die nog aan het begin van de loopbaan staat, onder dit gemiddelde en een oudere deelnemer erboven (zie figuur 4.1 rechts). De tabel laat tevens de vervangingsratio zien van een deelnemer met een hoog gemiddeld loon (80 duizend euro) en een laag gemiddeld loon (20 duizend euro).

De gepresenteerde vervangingsratio heeft betrekking op bruto inkomens. Netto is de ratio dikwijls nog wat hoger, vanwege het gunstigere bruto-nettotraject boven de AOW-leeftijd. Dit verschil in bruto-nettotraject wordt overigens kleiner als gevolg van

de verkorting van de tweede schijf, waardoor gepensioneerden meer belasting gaan betalen (vergelijkbaar met heffing van AOW-premie) over het aanvullend pensioen.

De berekeningen in de uitgangssituatie zijn gebaseerd op een AOW-uitkering van een gehuwd persoon (9,3 duizend euro in 2013). Een ongehuwd persoon heeft een hogere AOW (13,5 duizend euro in 2013). Als we van een ongehuwd persoon uitgaan, komt de vervangingsratio hoger uit (circa 10%-punt). Bovendien is deze ratio in relatieve zin minder gevoelig voor de verlaging van de pensioenopbouw. Tabel 4.1 bevat ook de vervangingsratio van een deelnemer die de gehele carrière in deeltijd werkt, met een deeltijdfactor van een half. Zoals eerder toegelicht is de vervangings-ratio van een deeltijdwerker hoog vergeleken met die van een voltijdwerker, doordat de franchise wel, maar de AOW niet, wordt aangepast voor de deeltijdfactor.

Tabel 4.1 Vervangingsratio van een 25-jarige voltijdwerker bij pensionering voor en na verlaging pensioenopbouw (in % eindloon, inclusief AOW)

	Middenscenario		Optimistisch scenario		Pessimistisch scenario	
	voor	na	voor	na	voor	na
Basis	80	71	86	77	58	53
Hoog loon	84	74	92	80	57	50
Laag loon	71	67	74	69	61	58
Ongehuwd	89	81	95	86	68	62
Geen carrière	90	81	98	88	64	58
Deeltijd	101	92	107	98	79	74

Het middenscenario correspondeert met de mediaan, het pessimistische scenario met het 2,5%-percentiel en het optimistische scenario met het 97,5%-percentiel.

De vervangingsratio neemt in het midden- en optimistische scenario toe met het inkomen, omdat een individu wegens de hogere AOW-leeftijd op meer dan 40 dienstjaren komt en het aanvullend pensioen boven 70% kan komen. De aftrek van de franchise wordt daardoor relatief steeds minder belangrijk voor hogere inkomens. De vervangingsratio is gevoelig voor carrièresprongen omdat die het verschil bepalen tussen het gemiddelde inkomen en het laatstverdiende inkomen. Bij een vlak salarisverloop, in de tabel aangeduid als geen carrière, komt de vervangingsratio hoger uit.

De versobering van de pensioenopbouw als gevolg van de beperking van het Witteveenkader treft vooral werkenden met hoge inkomens, omdat voor hen het aanvullend pensioen relatief belangrijk is in vergelijking met de AOW. Indien werkenden de versoberde opbouw te laag vinden, kunnen zij de vrijvallende pensioenpremie sparen in eigen beheer. Deze besparingen zijn echter onderworpen aan de heffing in box 3. Werkenden met hoge inkomens hebben relatief vaak een eigen woning. De vrijvallende pensioenpremie kan, indien deze wordt uitbetaald in de vorm van een hoger brutoloon, ook worden aangewend voor aflossing van de eventuele hypotheekschuld.

Het effect van de versobering van de opbouw is kleiner voor oudere werknemers, omdat zij minder jaren opbouw voor de boeg hebben. Dit betekent overigens niet dat oudere werknemers op een hogere vervangingsratio uitkomen, aangezien zij minder opbouwjaren hebben bij een minder hoge AOW-leeftijd. Bovendien ondervinden oudere werknemers en gepensioneerden naar verwachting meer nadeel dan de huidige 25-jarigen van de kortingen en de achterblijvende indexatie in de afgelopen en de komende jaren. Wegens het ontbreken van jaarlijkse gegevens over opbouw in het verleden zijn geen resultaten voor oudere werknemers in tabel 4.1 opgenomen, maar deze notitie plaatst de vervangingsratio wel in een historisch perspectief.

De vervangingsratio in historisch perspectief

Voor invoering van het Witteveenkader in 1999 accepteerde de fiscus een aftrek van pensioenpremies tot een pensioen gelijk aan 70% van het laatstverdiende loon na een loopbaan van 40 jaar. Tot aan de overgang van eindloon naar middelloon (vooral in 2004) en de afschaffing van VUT/prepensioen (vooral in 2006/2007) bedroeg de jaarlijkse opbouw gemiddeld zo'n 1,75% per jaar, zo blijkt uit cijfers van DNB.

Tabel 4.2 Vervangingsratio bij vlak loonprofiel en maximum aantal deelnemersjaren, 1996

Vervangingsratio	Alleenverdieners		Tweeverdieners		Alleenstaanden	
	salaris 40 dzd gld a)	salaris 80 dzd gld	salaris samen 80 dzd gld	salaris samen 160 dzd gld	salaris 40 dzd gld	salaris 80 dzd gld
	Relatief aantal deelnemers bij pensioenfondsen in %					
Minder dan 40%	0	0	26,9	10,2	0	6
40% tot 45%	0	6	15,5	1	0	4,2
45% tot 50%	0	3,3	7,4	0,4	0,1	1
50% tot 55%	0	1	25	32,2	29,9	0,4
55% tot 60%	0	1	18,9	31,3	4,3	21,7
60% tot 65%	0	0,4	1,9	20,2	27,5	30,5
65% tot 70%	0,8	32,2	0,3	1,8	20,2	26,1
70% tot 75%	41,7	48,4	0,5	0	5,6	4
75% tot 80%	7,4	3,1	0	0,3	4,5	2,5
80% of meer	47,8	2,2	1,1	0,1	5,6	1,3
Onbekend	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4

a) Een salaris van 40 dzd gld in 1996 is ongeveer vergelijkbaar met een salaris van ruim 25 dzd euro nu.
Bron: Pensioenmonitor, niet-financiële gegevens pensioenfondsen, Stand van zaken eind 1996, PVK-studies 12, tabel 4.1.2.

In 1998, toen veel pensioenregelingen nog niet volledig waren aangepast aan het toenemende aantal tweeverdieners, lag de gemiddelde franchise op zo'n 13.600 euro, ongeveer 4100 euro hoger dan 10/7 van de toenmalige AOW van één gehuwde. Bij een hoge franchise wordt over een groot deel van het loon geen aanvullend pensioen opgebouwd. Alleenverdieners die na pensionering als paar recht hadden op de AOW van twee gehuwden konden bij een maximum aantal deelnemingsjaren wel een vervangingsratio van 70% tot 80% bereiken. Voor alleenstaanden (rond 60%) en tweeverdieners (rond 50%) was dit gemiddeld substantieel lager (zie tabel 4.2).

In werkelijkheid bereikte lang niet iedereen het maximaal haalbare pensioen, vooral omdat de opbouw minder dan 40 jaren betrof. Bovendien leidde de overgang naar een andere baan dikwijls tot een pensioenbreuk. Verder werden deeltijders, in de praktijk vooral vrouwen, in het verleden soms uitgesloten van pensioenopbouw. Volgens het CBS bedroeg het te bereiken pensioen inclusief AOW voor 60-jarigen in 2008 gemiddeld 61% van hun toenmalige inkomen. Voor mannen was dit 52%, voor vrouwen 87%. Het percentage valt voor vrouwen hoog uit, doordat zij veel in deeltijd werken en de AOW voor hen relatief hoog is in verhouding tot hun looninkomen.

Na invoering van het Witteveenkader in 1999 was de aftrek van pensioenpremies begrensd tot 2% eindloon of 2,25% middelloon. Het Witteveenkader bood dus ruimte voor de opbouw van een pensioen gelijk aan 70% eindloon in 35 jaar. De afschaffing van VUT/prepensioen is veelal aangegrepen voor een verhoging van de opbouw van het ouderdomspensioen. Het gemiddelde opbouwpercentage werd verhoogd naar ruim 2%. Vanwege de inperking van het Witteveenkader in 2015 zal de jaarlijkse opbouw naar verwachting afnemen naar 1,75% middelloon (uitgaande van de standaard franchise). Dit is minder dan 1,75% eindloon, maar hiertegenover staat wel een lagere franchise dan vóór 1999. Het verlies van VUT en prepensioen leidt er wel toe dat vooral de generaties geboren in 1950 of later langer moeten werken dan de generaties die geboren zijn in 1949 of eerder. De oudere generaties konden veelal op betrekkelijk jonge leeftijd uittreden, terwijl de ruimhartige overgangsregelingen deels gefinancierd werden en worden door de jongere generaties.

5 Conclusies en breder perspectief

Het effect van de verlaging van de pensioenopbouw op de pensioenuitkeringen wordt deels gecompenseerd doordat werknemers over meer jaren pensioen kunnen opbouwen dan voorheen. Bij een verhoging van de pensioenrichtleeftijd worden de eerder opgebouwde rechten bovendien actuarieel neutraal opgehoogd naar de hogere richtleeftijd. Werknemers zullen na de versobering van de pensioenopbouw voor eenzelfde pensioen wel langer moeten werken dan voorheen. De toetredings-leeftijd voor pensioenopbouw is in 2007 verlaagd van maximaal 25 naar maximaal 21 jaar. De gemiddelde uittreedleeftijd is reeds gestegen van 61 jaar in 2006 naar 63,6 jaar in 2012. Voor de huidige 25-jarigen stijgt de AOW-leeftijd vanwege de koppeling aan de levensverwachting, volgens de meest recente bevolkingsprognose van het CBS, naar 71 jaar. De lagere toetredingsleeftijd en de hogere uittreedleeftijd bieden ruimte voor meer dan 40 jaren pensioenopbouw.

Een versobering van de jaarlijkse pensioenopbouw met een navenante verlaging van de premie heeft beperkte generatie-effecten. Indien de premie gelijk blijft én mede aangewend wordt voor extra indexatie van bestaande rechten, ontstaat er wel enige overheveling van jonge en toekomstige generaties naar de huidige oudere generaties.

Een verlaging van de pensioenopbouw is uit macro-economisch perspectief verdedigbaar, vanwege de daling van de rente in de afgelopen decennia; hierdoor is sparen minder lonend dan in het verleden. De verlaging van de pensioenpremie komt neer op een verschuiving van toekomstig inkomen naar huidig inkomen.

In een iets breder perspectief neemt het profijt van de overheid voor jongere generaties wel af door de verhoging van de AOW-leeftijd en de versobering van de fiscaal gefacilieerde pensioenopbouw. Bij een alternatieve ombuiging of lastenverzwaring zou dit echter ook veelal optreden. Tegenover de hogere aanvangsleeftijd voor de AOW staat dat de jongere generaties ook een hogere levensverwachting hebben dan de oudere generaties. Per saldo neemt de duur van het, door de overheid gefinancierde of fiscaal gefacilieerde, pensioen in verhouding tot die van het werkzame leven echter af.